

УДК 655.0025:658.1

Р. М. МАШТАЛІР, О. П. ОРКУШ

ПОКАЗНИКИ МАТЕРІАЛОМІСТКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Ефективність використання матеріальних ресурсів у виробництві продукції знаходить кількісне вираження у показниках матеріаломісткості. У практиці управління матеріаломісткістю продукції відсутня єдина система показників, немає єдиного методологічного підходу до їх розробки і в економічній літературі.

На основі аналізу даних практики і спеціальної літератури науково обгрунтуємо систему показників для управління матеріаломісткістю в галузі з урахуванням рівня виробництва продукції. Пропонуємо узагальнюючу схему показників виробництва і систему показників матеріаломісткості книжкової продукції (рис. 1, 2).

Функція показників матеріаломісткості поліграфічного виробництва — характеристика ефективності використання матеріальних ресурсів на тому чи іншому рівні виробництва в узагальненому вигляді, яка здійснюється за допомогою узагальнюючого та часткових показників. Узагальнюючий показник матеріаломісткості виробництва, що визначається відношенням суми матеріальних витрат на виготовлення поліграфічної продукції до її вартості, повинен використовуватися при загальному вивченні проблеми матеріаломісткості певного рівня виробництва (галузь, промислове об'єднання, виробниче об'єднання) і порівняльному аналізі аналогічних рівнів. Застосування часткових показників матеріаломісткості поліграфічного виробництва, які характеризують використання найважливіших видів поліграфічних матеріалів, дасть змогу планувати і ефективно контролювати матеріаломісткість різних рівнів поліграфічного виробництва не лише взагалі, але й в розрізі основних матеріальних ресурсів, створюючи тим самим важливу методичну передумову ефективного їх використання.

Однак одержане на основі аналізу показників матеріаломісткості поліграфічного виробництва узагальнене уявлення про матеріаломісткість виробництва того чи іншого рівня ще не забезпечує можливості управління процесом ефективного використання поліграфічних матеріалів. Для відшукування резервів зниження матеріаломісткості необхідно використовувати показники матеріаломісткості окремих видів поліграфічної продукції, які порівняно з

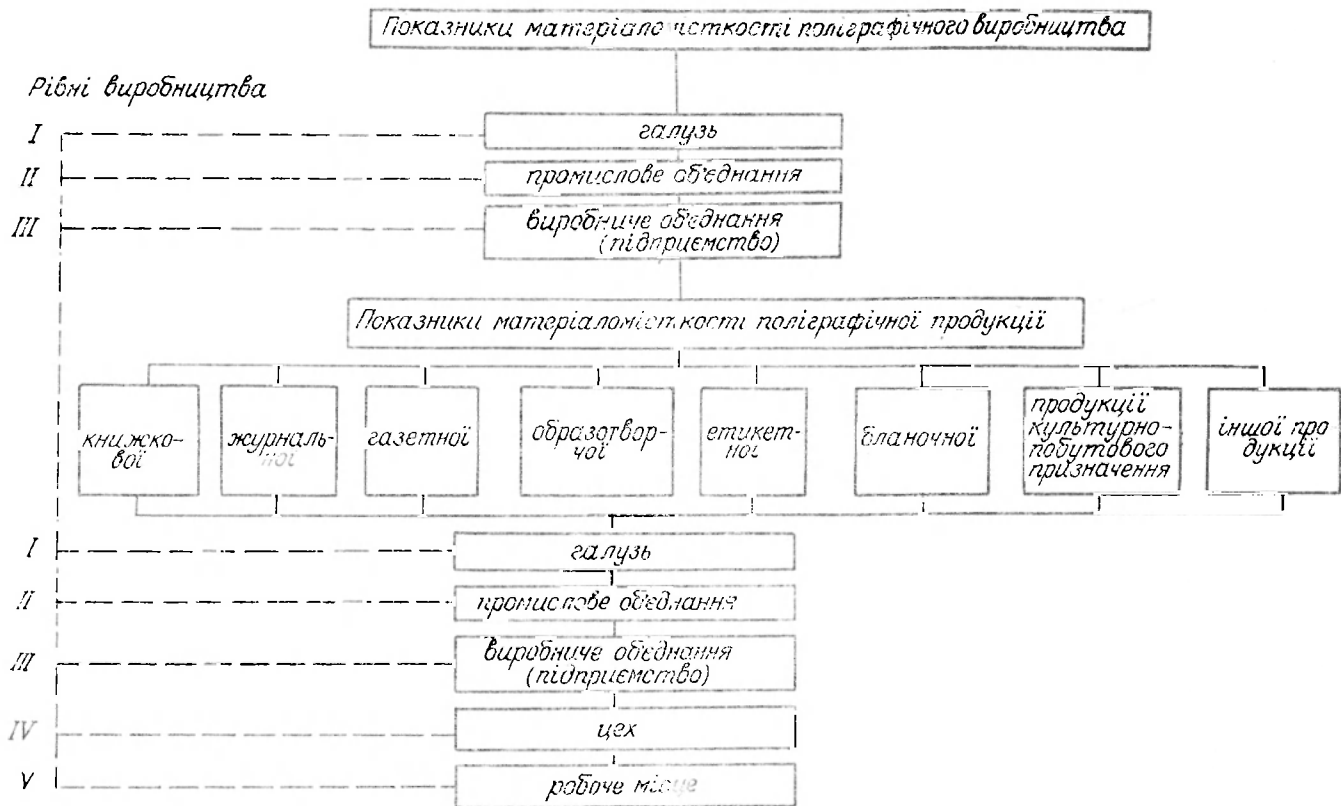

Рис. 1. Узагальнююча схема показників матеріаломісткості.

показниками матеріаломісткості поліграфічного виробництва передбачають детальніший аналіз використання матеріальних ресурсів нижчих рівнів виробництва. Треба відзначити, що дегалізація показників матеріаломісткості поліграфічної продукції зростає з переходом від вищого рівня виробництва до нижчого.

Питома вага у загальному обсягу продукції, а також висока матеріаломісткість зумовлюють необхідність наукового обґрунтування показників для управління матеріаломісткістю книжкової продукції. Ступінь дослідження матеріальних ресурсів виготовлення книжкової продукції потребує комплексу загальних і часткових показників матеріаломісткості (рис. 2). Для дослідження ефективності використання всіх матеріальних ресурсів виготовлення книжкової продукції важливо застосовувати узагальнюючу матеріаломісткість, питому матеріаломісткість і рівень матеріаломісткості книжкової продукції.

Показник узагальнюючої матеріаломісткості книжкової продукції, характеризує розміри матеріальних витрат на 1 крб. вартості книжкової продукції, виражає, зокрема, ступінь використання матеріальних ресурсів, і його можна застосовувати для обліку і контролю використання матеріальних цінностей. Однак цей показник не завжди з повною достовірністю характеризує ефективність використання матеріальних ресурсів, оскільки на його зміну, крім економічного використання матеріальних ресурсів, впливають відхилення в асортименті та структурі продукції, а також нестабільність цін на поліграфічні матеріали. Наприклад, виготовлення продукції з більшою фарбовістю і зростання цін на матеріали може зумовити підвищення узагальнюючої матеріаломісткості продукції навіть при раціональному використанні матеріальних ресурсів.

Об'єктивнішу картину ефективності використання поліграфічних матеріалів дає зміна показника питомої матеріаломісткості книжкової продукції, який розраховується як відношення матеріальних витрат у порівняльних цінах на виготовлення книжкової продукції до випуску цієї продукції у натуральному виразі. Цей показник, характеризує витрату матеріальних ресурсів на виготовлення 1000 приведених фарбовідбитків книжкової продукції, не зазнає дії фактора цін, який спотворює фактичне значення матеріаломісткості. Показник питомої матеріаломісткості важливо використовувати при плануванні і узагальненні результатів сукупного використання поліграфічних матеріалів.

Третій показник матеріаломісткості книжкової продукції — рівень матеріаломісткості — важливо використовувати для виявлення тенденції зміни матеріаломісткості книжкової продукції на різних рівнях виробництва. Будучи абсолютним показником матеріаломісткості книжкової продукції, він характеризує в процентному відношенні рівень матеріальних витрат у собівартості книжкової продукції, і його можна використовувати для аналізу динаміки її матеріаломісткості.

Група часткових показників матеріаломісткості книжкової продукції об'єднує вартісні та натуральні показники, які характе-

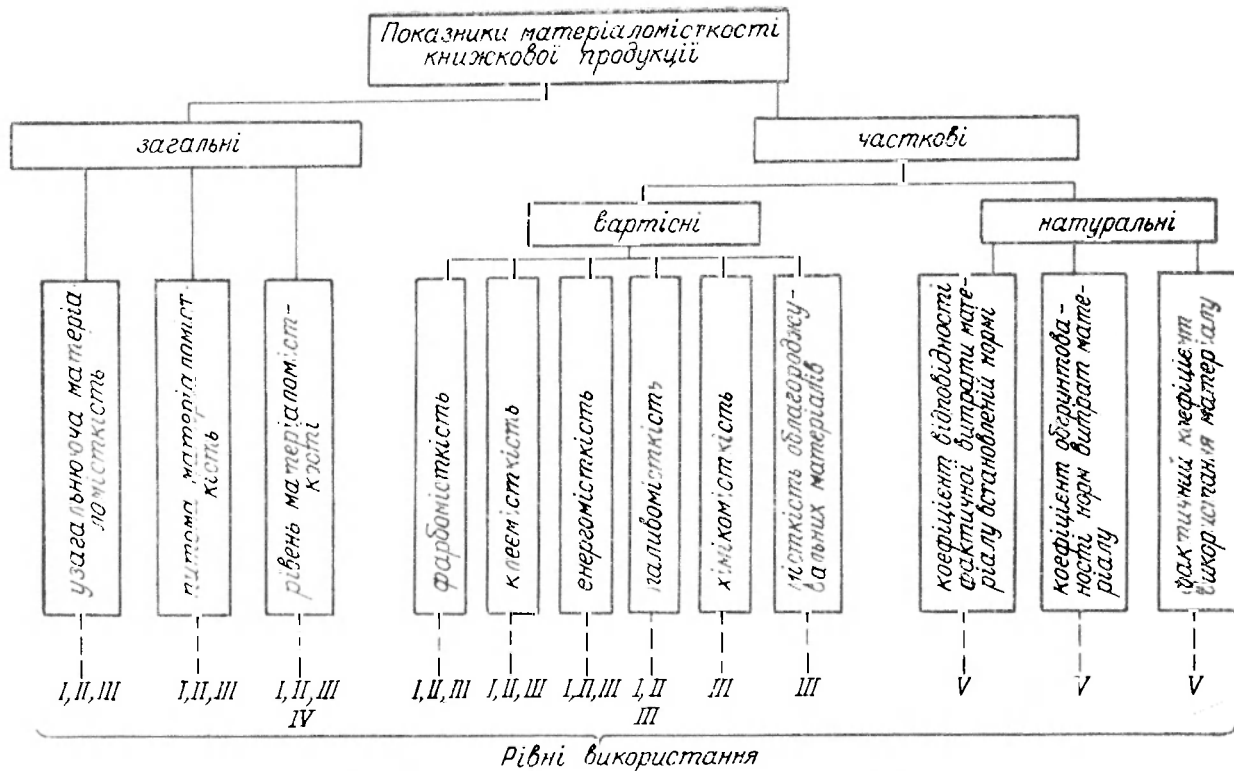

Рис. 2. Система показників матеріаломісткості книжкової продукції.

ризують ефективність використання різних груп матеріальних ресурсів.

Часткові вартісні показники матеріаломісткості, будучи складовою частиною узагальнюючої матеріаломісткості книжкової продукції, є витратами окремих видів матеріальних ресурсів на одиницю вартості продукції. Це показники використання конкретних видів матеріальних ресурсів, підвищення ефективності яких є визначальним у зниженні матеріаломісткості книжкової продукції. Оскільки при виготовленні книжкової продукції використовують матеріали надзвичайно широкої номенклатури, то при виборі часткових вартісних показників різних рівнів виробництва враховували необхідність відшукування, в першу чергу, резервів економії тих поліграфічних матеріалів, які займають найбільшу питому вагу в загальній сумі матеріальних витрат (поліграфічні фарби, клеючі речовини, хімікати, матеріали для облагороджування продукції), а також таких дефіцитних матеріалів, як паливо та енергія.

Застосування на практиці часткових вартісних показників матеріаломісткості дасть змогу проаналізувати структуру узагальнюючого показника матеріаломісткості, що дуже важливо для порівняльного аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів аналогічних рівнів виробництва. Дослідження структури узагальнюючого показника має принципове значення. Нерідко зниження витрат одних ресурсів супроводжується збільшенням витрат інших. У таких випадках тільки за загальними показниками важко оцінити результат роботи щодо використання матеріальних ресурсів. Наскільки виправдані витрати одних ресурсів для економії інших, можна виявити лише за допомогою часткових показників, оскільки вони порівнюють різноспрямовані матеріальні витрати на виробництво.

На практиці для детальнішого виявлення резервів економії при обґрунтуванні заходів, спрямованих на зниження матеріаломісткості книжкової продукції, потрібно використовувати, крім часткових вартісних показників матеріаломісткості, натуральні показники (коефіцієнт відповідності фактичної витрати матеріалу встановленій нормі, коефіцієнт обґрунтованості норм витрат матеріалу та фактичний коефіцієнт використання матеріалу). Названі показники, характеризуючи окремі сторони використання матеріального ресурсу, сприяють виявленню резервів економії різних видів поліграфічних матеріалів на найнижчому рівні виробництва — робочому місці.

Наприклад, коефіцієнт відповідності фактичної витрати встановленій нормі характеризує дотримання норм витрат матеріалу на конкретному робочому місці. На практиці вважається, що матеріал витрачається раціонально, якщо фактична питома витрата його (витрата на облікову одиницю) менша, ніж нормативна, і навпаки. При економічному використанні матеріалів, дотриманні норм витрат цей коефіцієнт не повинен перевищувати одиниці. Але він дає змогу оцінювати ефективність використання предметів праці лише на рівні досліджуваного поліграфічного

підприємства. Якщо ж оцінювати ефективність використання матеріалів на рівні галузі, то дотримання норм витрат матеріалів не завжди свідчить про їх економічне використання. Особливо, коли ці норми індивідуальні, розроблені в межах підприємства. Таке явище зумовлене, по-перше, тим, що норми витрат можуть бути недостатньо прогресивними і не враховувати всіх можливостей зниження матеріальних витрат. Як відомо, на підприємствах ще часто використовуються норми, встановлені на рівні середньостатистичної кількості витрат матеріалу минулого періоду. Не вилучаючи надмірностей, допущених у минулому, такі норми явно орієнтують на підвищену витрату матеріалів у майбутньому. По-друге, навіть будучи розрахунковими, технічно обґрунтованими, що відображають умови виробництва на даному підприємстві, норми витрат матеріалів можуть бути порівняно відсталими, не прогресивними. Значення розрахункової норми, яка визначається на підприємстві, залежить від того, як ведеться тут боротьба за економічне витрачання матеріальних ресурсів, а отже, наскільки досконалі технологічні процеси, використовуване обладнання.

У сучасних умовах господарювання основним методом розробки науково обґрунтованих норм витрат матеріалів повинен стати метод функціонально-вартісного аналізу (ФВА) матеріальних витрат, який передбачає розгляд кожної норми як функціонального комплексу матеріальних витрат на виконання певної технологічної операції. За допомогою ФВА матеріальних витрат на досліджуваній технологічній операції можна визначити корисно необхідні витрати матеріалів і виявити необґрунтоване завищення існуючих норм.

Обґрунтованість матеріальних норм оцінюється відношенням корисно необхідної витрати матеріалу на облікову одиницю до нормативної. При цьому корисно необхідна витрата матеріалу, яка визначається на основі проведення ФВА матеріальних витрат, не повинна перевищувати нормативної, а коефіцієнт обґрунтованості норм — одиниці. В іншому випадку необхідно вдосконалювати діючі на підприємстві норми витрат матеріальних ресурсів на основі впровадження обґрунтованіших норм, які б сприяли раціональному використанню поліграфічних матеріалів.

Ефективність використання окремих видів матеріальних ресурсів при виготовленні книжкової продукції характеризується також фактичним коефіцієнтом використання матеріалу, який визначається як відношення корисно необхідної витрати матеріалу на облікову одиницю до його фактичної витрати на операції. Цей коефіцієнт, визначаючи частину ефективно витраченого матеріалу при виготовленні книжкової продукції, характеризує ступінь раціональності використання матеріалів на даній технологічній операції.

Отже, застосування поряд з загальними частковими показниками матеріаломісткості дасть змогу цілеспрямованіше й організованіше вести боротьбу за зниження матеріальних витрат на різних ділянках виробничого процесу, виявляти причини відхилень від встановлених норм витрат і розробляти заходи щодо їх усунення.

Поєднання загальних і часткових, а також аналіз часткових натуральних показників дозволить реальніше оцінити ресурсоспоживання поліграфічного виробництва, пов'язати матеріаломісткість з планами виробництва продукції і матеріально-технічного постачання. Наведені показники матеріаломісткості поліграфічної продукції повинні стати важливим орієнтиром при розробці організаційно-технічних заходів, спрямованих на економію матеріально-енергетичних ресурсів, а також широко використовуватися планово-економічними службами при розрухунку планової економії від зниження собівартості продукції на стадії обґрунтування техпромфінпланів поліграфічних підприємств.

The paper analyses effectiveness of commonly used indicators of material consumption. The importance of saving materials is underlined. Indicators of material consumption at various stages of the printing process are analysed. New indicators, based on functional cost analysis are offered.

Стаття надійшла до редколегії 18. 02. 83
